

Mapiranje promjena u radu odgojitelja, učitelja i nastavnika nakon implementacije projekata mobilnosti

Izveštaj za područje odgoja i općeg obrazovanja u okviru programa Erasmus+

Sadržaj

Uvod	2
Metodologija	3
Osobni i profesionalni razvoj	4
Prijenos znanja na kolektiv i u rad s djecom i učenicima	7
Prijenos znanja na kolektiv	7
Prijenos znanja u rad s djecom i učenicima	10
Prepreke u prijenosu znanja	15
Rezultati sudjelovanja u projektima mobilnosti	19
Zaključak	23
Dodatak 1. Upitnik	25

Izveštaj pripremila: Đurđica Degač

Istraživački tim: Filip Gašparović, Đurđica Degač

U Zagrebu, 29. svibnja 2020. godine

Uvod

Zaposlenici u području ranog i predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja mogu razvijati svoja znanja i vještine u okviru programa Erasmus+ u aktivnostima profesionalnog usavršavanja u drugim europskim državama. Aktivnosti profesionalnog usavršavanja koje se provode u projektima mobilnosti odnose se na strukturirane tečajeve ili osposobljavanja, aktivnosti poučavanja te razdoblje promatranja rada (*job shadowing*). Pod pretpostavkom povezanosti Europskog razvojnog plana kojim se predlaže strateški plan razvoja organizacije u nacionalnom i europskom kontekstu te provedenih projekata mobilnosti i aktivnosti usavršavanja, očekuje se da su u ustanovama nakon provedenih aktivnosti vidljive određene promjene. Promjene koje se mogu manifestirati mogu biti primjerice primjena novih sadržaja i metoda rada s djecom i učenicima te promjene u radu drugih zaposlenika i radu ustanove. Očekuje se da nakon završetka razdoblja mobilnosti, pojedinci koji su sudjelovali u programu Erasmus+ stečena znanja prenesu djeci i učenicima te drugim zaposlenicima čime se osnažuje rad ustanove i kvaliteta učenja i poučavanja.

Odjel za koordinaciju i osiguranje kvalitete programa Erasmus+ pri Agenciji za mobilnost i programe Europske unije proveo je kvalitativno istraživanje pomoću upitnika s otvorenim pitanjima za sudionike mobilnosti u okviru programa Erasmus+ posebno za područje odgoja i općeg obrazovanja. U istraživanju se nastojalo ispitati kako je sudjelovanje u projektu mobilnosti utjecalo na profesionalni i osobni razvoj odgojitelja, učitelja i nastavnika te koji su posebno relevantni rezultati sudjelovanja iz njihove perspektive. Također, nastojalo se ispitati kako su nakon usavršavanja sudionici mobilnosti prenijeli stečena znanja i vještine na kolektiv i u rad s djecom i učenicima te jesu li u tom procesu naišli na prepreke. Cilj istraživanja je dobiti bolji uvid u učinak kojeg aktivnosti usavršavanja imaju na razini pojedinca te koje su promjene u njihovom radu nakon provedbe projekta mobilnosti. Svrha istraživanja je poboljšanje implementacije programa Erasmus+ u Hrvatskoj u okviru projekata mobilnosti za područje općeg odgoja i obrazovanja.

U izvještaju imenice u muškom rodu označavaju oba spola.

Metodologija

U istraživanje su uključeni sudionici mobilnosti u projektima mobilnosti u okviru programa Erasmus+ za područje općeg odgoja i obrazovanja ugovorenim od 2016. do 2018. godine. Sudionicima je poslan upitnik s pet otvorenih pitanja i jednim zatvorenim pitanjem (vidi Dodatak 1.). U uzorak su uključene sve mobilnosti realizirane prije 2019. godine. U tu svrhu 531 sudionik mobilnosti zaprimio je poziv na ispunjavanje upitnika, od čega je njih 261 (49,2%) ispunilo upitnik. Od 261 osobe koja je ispunila upitnik, 15,3% sudionika je iz područja ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, a 84,7% je iz područja osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja. Sudionici koji su upitnik ispunili bili su odgojitelji, učitelji ili nastavnici, odnosno stručni suradnici i ravnatelji koji su sudjelovali na mobilnosti. S obzirom na to da je riječ o otvorenim pitanjima na koja sudionici mobilnosti nisu u svim slučajevima pružali detaljne i nedvosmislene odgovore, podaci nisu kvantificirani. U izvještaju su prikazana iskustva i stavovi sudionika mobilnosti sukladno njihovoj perspektivi. Podaci su prikupljeni u razdoblju od 21. listopada do 12. studenoga 2019. godine s jednim podsjetnikom.

Prilikom organizacije i provedbe istraživanja osigurani su visoki etički standardi. Svi sudionici koji su zamoljeni da ispune upitnik kontaktirani su direktno na adresu elektroničke pošte navedenu u završnom izvješću nakon mobilnosti te im je poslana poveznica na upitnik. Sudionici su u poslanoj poruci te u uvodnoj poruci koja prethodi upitniku obaviješteni o temi istraživanja te zaštititi osobnih podataka pri čemu im se jamčila anonimnost. U izvještaju se nisu navodila osobna imena, nazivi ustanova te specifične informacije putem kojih bi se sudionike moglo identificirati. Neki od njih navodili su u otvorenim odgovorima informacije putem kojih bi ih se moglo identificirati, no takvi fragmenti nisu korišteni kao ilustracije ili su identificirajući elementi izbrisani.

Otvoreni odgovori sudionika u upitniku kodirani su i analizirani uz pomoć programa za analizu kvalitativnih podataka MAXQDA. Tematsko kodiranje provedeno je prema ključnim pitanjima.

Osobni i profesionalni razvoj

Sudionici mobilnosti upitani su kako je sudjelovanje u projektu mobilnosti utjecalo na njihov osobni i profesionalni razvoj. Njihov se osobni i profesionalni razvoj mogao manifestirati na način da su dobili nove profesionalne uloge i da je prepoznat njihov rad, mogla se povećati kvaliteta njihova rada tako što su povećali (stručno) znanje i spoznaje, u radu su primijenili nove metode, načine poučavanja, rješavanja problema i prenošenja znanja, povećali su svijest o vlastitom radu, znanjima i kompetencijama u usporedbi s drugim kolegama, ojačali su kompetencije i vještine, povećalo im se samopouzdanje i motivacija, dobili su novu perspektivu i povećala se njihova kreativnost u radu. Za njihov profesionalni razvoj važnim se pokazuje i stjecanje novih kontakata i prijateljstava. Također, nakon razdoblja mobilnosti mogu imati veću svijest o vrijednostima, a njihovo se privatno iskustvo obogatilo putovanjem i otkrivanjem te upoznavanjem novih kultura i ljudi. Distinkcije između osobnog i profesionalnog razvoja nisu eksplicitno naglašavane zbog toga što se promjene u okviru profesionalnog razvoja mogu manifestirati i na osobnom razvoju sudionika, a i obrnuto.

Kad je riječ o *novim profesionalnim ulogama i prepoznatosti rada*, sudionici su nakon mobilnosti, ali i nakon dužeg razdoblja sudjelovanja u programu Erasmus+ i projektima koje njihova ustanova provodi, mogli dobiti nove profesionalne uloge i poslove, odnosno ponude za posao. Sudionici su naveli kako su dobili dodatne honorarne angažmane kao primjerice ocjenjivači projekata, evaluirali su udžbenike i nastavna sredstva, a smatraju da im je za dobivanje takvih angažmana bilo korisno iskustvo sudjelovanja u programu Erasmus+. Istaknuto je kako su neki postali treneri u okviru tečajeva za područje obrazovanja ili pak dobili ponudu za posao, a neki su postali ambasadori za različite programe i udruge uključujući i program Erasmus+. Neki sudionici smatraju kako im je sudjelovanje u programu i projektnim aktivnostima unutar škole pomoglo u napredovanju u viša zvanja, što također govori o dobivanju novih profesionalnih uloga te prepoznatosti rada. Sudionici su za svoj rad mogli dobiti i nagrade od Ministarstva znanosti i obrazovanja te Agencije za mobilnost i programe Europske unije što je povećalo njihovo zadovoljstvo na profesionalnom i osobnom planu. Sudionici koji su na početku bili neiskusni u projektnom radu mogli su s vremenom postati spremniji na uključivanje u druge projekte i dobivanje veće uloge i odgovornosti u projektu. To znači da se od sudionika u projektima mobilnosti mogu razviti u projektne koordinate i raditi u područjima koja nisu njihova područja rada, kao što je to primjerice upravljanje financijama. Tako sudionici mogu, od rada na projektima samo kako bi si nadopunili satnicu, doći do toga da su osoba koja u svojoj školi najbolje poznaje program i pravila zbog većeg posvećivanja projektnom radu. Dodatno, sudjelovanje u programu Erasmus+ može sudionike potaknuti na pokretanje eTwinning projekata i aktivno sudjelovanje u drugim projektima i aktivnostima koje se provode u školi, a njihovo osobno sudjelovanje može poslužiti kao primjer drugim kolegama i dovesti do njihove veće motivacije i spremnosti na uključivanje u projekte.

Sudionici su u okviru svog osobnog i profesionalnog razvoja isticali *povećanje (stručnog) znanja i spoznaja uključujući i korištenje informacijsko-komunikacijskih tehnologija* tijekom usavršavanja. Na profesionalnom i osobnom planu pozitivno im je doprinijela razmjena znanja i iskustava s kolegama iz drugih europskih zemalja, odnosno stjecanje novih znanja i nadogradnja postojećih. Uputili su se u metode i materijale u radu s djecom i učenicima, različite pristupe poučavanju i učenju te stekli znanje o poučavanju u drugim obrazovnim sustavima. Primjerice, sudionici mobilnosti su razvili svoja znanja vezano uz izradu novih i prikladnijih kurikuluma i programa za djecu s teškoćama, stekli su znanja o novim metodama poučavanja učenika s autizmom, naučili su kako koristiti glazbene instrumente u radu s djecom i kako ih koristiti u različitim aktivnostima, naučili su nove likovne tehnike i načine njihove primjene u radu s djecom predškolske dobi, stekli su znanja o korištenju digitalnih alata, aplikacija i programa, nova znanja vezana

uz poduzetništvo i financijsku pismenost te kako se nositi sa stresom i kako osvijestiti važnost timskog rada i rješavanja problema. Primjerice:

S obzirom da najveće područje mog posla obuhvaća rad s učenicima i nastavnicima, svakodnevno gledam s kakvim se situacijama susreću i jedni i drugi. Upravo zbog toga sam se htjela dodatno educirati u cilju da pomognem i motiviram i nastavnike i učenike u svom radu prenoseći im znanje o najboljim načinima nošenja sa stresom, važnosti timskog rada i rješavanja problema, potičući ih na kreativnost i motivirajući ih da razvijaju poduzetnički duh. Također je sudjelovanje u projektu i na tečaju utjecalo i na mene u smislu da sam produbila svoje znanje o navedenoj tematici, naročito o koracima koji mi mogu pomoći u boljem nošenju sa stresnim situacijama i izbjegavanju istih.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Uz stjecanje novih znanja i znanja o metodama, navedeno je prema riječima sudionika obogatilo njihov rad tako da su nakon usavršavanja *primjenjivali naučene metode, načine poučavanja i prenošenja znanja*, a primjena novih metoda i aktivnosti utjecala je na kvalitetu nastave. Nakon stečenih znanja tijekom usavršavanja o digitalnim alatima i aplikacijama, sudionici su ih uključili u svoj rad s učenicima:

Na tečaju u kojem sam sudjelovala, upoznala sam se s 20ak digitalnih alata i aplikacija koje mogu koristiti u različitim područjima. Prva i osnovna podjela su offline i online alati, što je dobro imati na umu ako imamo tehničkih teškoća s internetom. Zatim sam upoznala alate za izradu digitalnih igara poput Learningapps i Wordwall-a, alate za izradu kvizova Kahoot i Socrative, alate za suradničko učenje poput Padleta i Thinglinka. Također sam se upoznala s alatima za kreiranje video uradaka i obradu fotografija što smatram vrlo korisnim. U svakom pogledu sam usavršila svoje znanje i vještine te nakon povratka s tečaja integrirala sam brojne alate u svoju nastavu.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Ono što je sudionicima mobilnosti posebno doprinijelo u osobnom i profesionalnom razvoju jest i *razvoj svijesti o vlastitom radu, znanjima i kompetencijama u usporedbi s kolegama iz drugih država*. Uvidom u rad odgojitelja, učitelja i nastavnika u drugim državama stekli su spoznaju da njihova razina znanja ne zaostaje za kolegama iz ostatka Europe što je doprinijelo valorizaciji dosadašnjeg rada i prakse, potvrdi da su i ranije dobro radili i pružilo im je potvrdu da su na dobrom putu kao stručnjaci. Sudionici su istaknuli kako je nakon razdoblja mobilnosti moguće vidjeti gdje postoji prostor za poboljšanje, koje su njihove jake strane, a što je potrebno unaprijediti te im je mobilnost i mogućnost usporedbe različitih europskih modela poučavanja pružila sliku o tome gdje se nalaze u svome radu. Tijekom mobilnosti mogli su uvidjeti da njihovi kolege iz drugih država imaju slične probleme, ali i kako posao utječe na njihov osobni život, kako se s time nose i na koji način provode strategije kojima izbjegavaju profesionalno sagorijevanje (*burnout*). Uvid u tuđi rad sudionicima je mogao biti motivirajuće i ohrabrujuće iskustvo, ali i obeshrabrujuće iskustvo:

Sudjelovanje u projektu mobilnosti djelovalo je prvenstveno motivirajuće da nastavim još bolje raditi u svojoj ustanovi, kao i potvrda da u nekoj drugoj zemlji s puno boljim standardom, netko radi slično kao ja i moje kolege u školi.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Dobra strana je da sam vidio kako nastava izgleda u razvijenoj zemlji pa sam mogao nešto od toga primijeniti u svojoj nastavi. Loša strana je da sam vidio kako nastava izgleda u razvijenoj zemlji pa sam po povratku bio prilično depresivan stanjem u našoj struci i državi.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Sudionici su isticali i kako je usavršavanje doprinijelo *jačanju njihovih kompetencija i vještina* kao što su jezične kompetencije i komunikacijske vještine, stručne kompetencije, digitalne kompetencije,

rukovoditeljske i organizacijske kompetencije, prezentacijske vještine, socijalne kompetencije, analitičke vještine te meke vještine potrebne za rad. Posebno su naglašene jezične kompetencije, jer su sudionici mobilnosti tijekom razdoblja mobilnosti nužno morali komunicirati na stranom jeziku, a neki su nakon mobilnosti upisali i tečajeve stranih jezika kako bi poboljšali svoje znanje engleskog jezika.

Nadalje, *povećanje samopouzdanja i motivacije* također su mogle biti pozitivne posljedice usavršavanja. Sudionici mobilnosti nakon razdoblja mobilnosti bili su sigurniji u sebe i vlastiti rad, oslobodili su se određenih strahova koje su imali, istaknuli su kako imaju više samopouzdanja zbog toga što su svjesni toga da se mogu snaći u novoj sredini, nepredviđenim situacijama i stranom jeziku te na temelju potvrde da njihov rad ne zaostaje u odnosu na druge kolege. Nakon razdoblja mobilnosti, neki su sudionici zaključili i kako je mnogo toga što su vidjeli tijekom usavršavanja dostupno i u školama u Hrvatskoj. Sudionici su razvili i samopouzdanje i motivaciju da sudjeluju i provode projekte. Što se motivacije tiče, razdoblje mobilnosti motivirao ih je za daljnji rad, učenje i razvoj u profesionalnom smislu pa su potaknuti iskustvom mogli nastaviti svoje formalno obrazovanje upisivanjem poslijediplomskog studija, a što je jedan sudionik i istaknuo. Nakon usavršavanja mogli su imati veći entuzijazam za posao, biti spremniji i sigurnije pristupiti u nove izazove te biti dodatno motivirani za daljnje usavršavanje, primjenu novih metoda i angažmane u područjima u kojima inače ne bi sudjelovali:

Mobilnosti u okviru Erasmusa su mi donijele višestruku korist. Utjecale su na podizanje mojeg samopouzdanja. Motivacija za rad po povratku s mobilnosti je bila na vrlo visokoj razini. (...) Motivirana sam za pisanje članaka za sudjelovanjem na konferencijama/kongresima što do sad nije bio slučaj.

Sudionik mobilnosti (razredna nastava)

Nakon što su sudionici mobilnosti stekli nova znanja i uvide u druge obrazovne sustave i načine poučavanja i učenja te rada s djecom oni su mogli dobiti *novu perspektivu u radu i povećati kreativnost*. Istaknuto je kako se dobivanjem šireg pogleda na odgoj i obrazovanje te posebno obrazovanje u drugim državama dobila nova perspektiva i širenje horizonata izvan okvira svakodnevnih iskustava. Usavršavanje i uvid u tuđi rad i druge metode rada mogle su doprinijeti razvoju kreativnosti u svakodnevnom radu, novim idejama za nastavu i rad s djecom te pružiti poticaj za poučavanje izvan okvira.

Sudjelovanjem u projektima mobilnosti mogla se razviti i *veća svijest sudionika o vrijednostima*. To se posebice odnosi na (među)kulturnu svijest, toleranciju i različitost u okviru Europske unije, veći naglasak na zajedništvo i međusobno uvažavanje. Sudionicima je na osobnoj razini životno iskustvo moglo obogatiti *putovanje i otkrivanje te upoznavanje novih kultura i ljudi*. To je dodatna dimenzija mobilnosti koja je ostavila poseban utisak na njihov osobni razvoj. Tijekom mobilnosti sudionici su, kako su istaknuli, upoznavali druge gradove, države, ljude i način života u drugim državama, kulturu, tradiciju, vidjeli su znamenitosti, upoznavali su se s gastronomskom ponudom tijekom mobilnosti te im je predstavljalo zadovoljstvo što zbog usavršavanja mogu putovati i upoznavati drugačije krajeve i ljude. Dakle, time su dobili dodatnu dimenziju mobilnosti, a iskustva u organizaciji i putovanju na profesionalnom planu neke je i na osobnom planu mogla osnažiti za organizaciju putovanja;

Zahvaljujući novo stečenim kompetencijama, razvila sam i sigurnost da organiziram slična putovanja u privatnom aranžmanu i to je djelovalo i na moju obitelj. Više se krećemo, više istražujemo svijet oko sebe i upoznajemo druga mjesta i kulture.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Naposljetku, sudionicima je u okviru profesionalnog i osobnog razvoja doprinijelo i *stjecanje novih kontakata i prijateljstava*, jer su se tijekom usavršavanja povezali s kolegama, proširili su krug ljudi s

kojima mogu surađivati na budućim projektima te s kojima mogu razmjenjivati znanja i iskustva. Sudionici su tijekom mobilnosti mogli steći i prijatelje te se time i na osobnom planu obogatiti.

Uz navedene pozitivne utjecaje mobilnosti i usavršavanja, istaknuto je kako mobilnost nije omogućila stjecanje materijalnih dobiti, primjerice u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju naglašeno je kako mobilnost nije priznata od strane ustanove kao temelj za povećanje plaće. Spomenuto je i kako mobilnost nije značajno utjecala na profesionalni i osobni razvoj zato što teme i sadržaji još nisu bili primjenjivi za školu u trenutnim okolnostima pa u praksi nije utjecalo na osobni i profesionalni razvoj. S druge strane, u tom pogledu ipak su stečena određena teorijska znanja koja će biti primjenjiva onda kada škola započne s aktivnostima vezanim uz temu mobilnosti. Kao nedostaci su se još pojavili negativan utjecaj aktivnog sudjelovanja u projektu i vođenja projekta, odnosno prema riječima sudionika potrebna je značajna količina vremena koja premašuje jedan sat tjedno koji je za to predviđen u okviru zaduženja u satnici, a što je negativno utjecalo na njihovu primarnu djelatnost u školi te na njih privatno zato što je bilo potrebno odvojiti slobodno vrijeme za vođenje projekta. Također, zbog toga se u zbornici mogla dogoditi polarizacija i biti prisutno nerazumijevanje drugih kolega za potrebnu količinu rada pa je negativno gledanje na projektne aktivnosti otežalo daljnje sudjelovanje.

Prijenos znanja na kolektiv i u rad s djecom i učenicima

Prijenos znanja na kolektiv

S ciljem poboljšanja nastavnog procesa i rada u odgojno-obrazovnoj ustanovi očekuje se da sudionici mobilnosti nakon provedenog razdoblja na usavršavanju prenesu svoja znanja i iskustva kolegama kako bi se ostvario veći učinak projekta. Sudionici su stečena znanja i iskustva prenosili različitim tijelima unutar ustanove, ali i izvan ustanove. Informacije, znanja i iskustva sudionici su prenijeli na temeljna stručno-pedagoška tijela kao što su odgojiteljsko, učiteljsko ili nastavničko vijeće ovisno o razini obrazovanja, prenijeli su na razredna vijeća, stručna vijeća unutar i izvan ustanove, timove i radne grupe organizirane unutar ustanove te na kolege unutar ustanove, nevezano uz posebno stručno-pedagoško tijelo. Sudionici su znanja prenijeli na sastancima i sjednicama, stručnim skupovima i konferencijama, u okviru službenih dokumenata ustanove, na radionicama i tečajevima, putem prezentacija i predavanja, distribuirali su pripremljene materijale te informirali širu javnost i kolege promotivnim i informativnim materijalima unutar i izvan ustanove, a važnom se pokazala i neformalna komunikacija između kolega kao i sudjelovanje u oglednim satima.

Po povratku s mobilnosti sudionici su o svojim iskustvima mogli informirati *odgojiteljsko, učiteljsko ili nastavničko vijeće* kako bi upoznali sve kolege unutar ustanove sa sadržajem mobilnosti i stečenim znanjima uključujući i ravnatelja. U tu svrhu oni su pripremali i održavali predavanja i prezentacije, seminare, radionice te su distribuirali pripremljene materijale. Postoje varijacije između sudionika o tome koliko su detaljno prenosili informacije sa usavršavanja, od prijenosa općenitih informacija vezanih uz primjerice proceduru organizacije puta, sam put, boravak u stranoj zemlji i pozitivne strane mobilnosti do toga da su održavali praktične radionice, distribuirali pripremljene materijale prezentirajući iskustva, znanja i vještine kao primjer za implementaciju u vlastitom radu, odnosno prenosili su metode i sadržaje kolegama s uputama kako ih koristiti u nastavi. Prijenos znanja u okviru temeljnih stručno-pedagoških tijela koristio se i kako bi se kolege ohrabrilo na sudjelovanje u usavršavanjima koja se nude u okviru programa Erasmus+. U određenim ustanovama, postoji obaveza prijenosa informacija sa usavršavanja, a u nekim ustanovama se posebno poučava kolege metodama i alatima s kojima su se sudionici upoznali tijekom usavršavanja:

U našoj školi postoji obveza izlaganja/predstavljanja programa i radionica koje smo prošli na seminarima cijelom kolektivu putem Nastavničkog vijeća. Također zajedno s ostalim kolegama koji su sudjelovali u projektu, izradili smo brošuru u kojoj smo opisali svoja očekivanja prije seminara, nakon seminara kao i same radionice kako bi bile dostupne ostalim nastavnicima kolektiva.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Nakon svake mobilnosti održimo sjednicu Učiteljskog vijeća na kojoj detaljno prenosimo sve što smo naučili tijekom putovanja. Međutim, ne ostaje sve samo na pukom izvještavanju. Učitelje poučavamo onome što su nas poučavali na mobilnosti: npr. učenje temeljeno na igri, istraživačko učenje, korištenje nekog digitalnog alata za stvaranje npr. videa ili e-priča, i drugo.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Prijenos znanja kolektivu u okviru sjednica i sastanaka temeljnih stručno-pedagoških vijeća može biti tek prvi način prijenosa znanja kolegama, u kojima im se prenose općenitije informacije, a potom se s kolegama kojima je navedeno korisno ili zanimljivo provode radionice i detaljnije objašnjava upotreba alata s kojima se sudionik upoznao tijekom usavršavanja. Dodatno, *razrednom vijeću* sudionici su prenosili informacije u okviru redovitih mjesečnih sastanaka putem prezentacija ili radionica kako bi kvalitetnije utjecali na poučavanje. Ističe se slučaj u kojem su sudionici prenosili znanja razrednom vijeću kako bi se moglo utjecati na kvalitetnije poučavanje učenika romske nacionalnosti. Ovaj slučaj ukazuje na praktičnu narav usavršavanja u kojem se nastoje adresirati konkretne poteškoće u poučavanju i učenju vezano uz osjetljivu skupinu učenika. Sudionici prenose informacije i u okviru *stručnih vijeća* unutar ustanove, ali i na županijskoj i međuzupanijskoj razini pri čemu se kolege informira putem predavanja i seminara, ali i praktičnih radionica. Informiranje u okviru stručnih vijeća može biti samo jedan od oblika diseminacije kojeg sudionici koriste za prijenos znanja kolegama:

Organizirali smo radionice na razrednom i županijskom stručnom vijeću gdje je svatko od nas prezentirao viđeno. Donijeli smo i dosta fotografija te različitih materijala koje smo također prezentirali kolegama.

Sudionik mobilnosti (razredna nastava)

Kroz predavanja na učiteljskim i predmetnim vijećima prenijela sam nova znanja i vještine kolegama, a to se dosta prenosilo i na individualnoj razini kroz razgovore i druženja privatno. Osim toga, organizirala sam radionice za učitelje, nastavnike i profesore na regionalnoj razini i promidžbom online posjećene su bile od velikog broja sudionika. Dijeljenjem materijala online, pisanjem bloga, održavanjem Facebook stranice projekta i stručnim člancima diseminirala sam stečena znanja i vještine tijekom mobilnosti, a osim toga radila sam na eTwinning projektu u sklopu kojega smo sva znanja diseminirali na twinspace stranici.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

U ustanovama su mogli biti osnovani *timovi ili radne grupe* u okviru kojih su sudionici mobilnosti prenosili svoja znanja i iskustva. Istaknuti timovi i grupe mogli su biti uspostavljeni prije usavršavanja sudionika, ali mogli su se i oformiti pod utjecajem stečenih znanja na usavršavanjima. Primjerice, u određenim ustanovama organizirane su skupine ili timovi kako bi se unaprijedile metode rada i kako bi sudionici prenijeli ideje i predložili ih drugim kolegama, kao što je primjerice rad u timovima za darovite učenike pri čemu se planiraju aktivnosti, prezentiraju njihova postignuća i vještine. U ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje prisutan je i pristup u kojem se znanje prenosi grupama odgojitelja tijekom jedne pedagoške godine s ciljem pokazivanja alata koje primjenjuju u radu kako bi ih odgojitelji sami mogli isprobati. Prisutni su i posebno oformljeni timovi s ciljem rješavanja određenih problema:

Prethodno je u školi osnovan Tim za prevenciju nasilja i neprimjerenog ponašanja kojeg čine ravnatelj, pedagog, voditelji smjene i šest nastavnika. Održala sam radionicu i upoznala Tim sa sadržajima

strukturiranog tečaja. Tijekom radionice upoznali smo se i razgovarali o određenim metodama pristupa vršnjačkom nasilju i neprimjerenom ponašanju, kao i načinima na koji ih možemo primijeniti u našoj školi. Zadatak svakog člana Tima je pokušati prvo primijeniti stečena znanja u svojim razredima, a pedagoginje i voditelja u svakodnevnom kontaktu s učenicima (često su to upravo učenici koji imaju neki vid devijantnog ponašanja, pa stoga i bivaju poslani na razgovor kod pedagoginje ili voditelja). Daljnji zadatak Tima je kontinuirana suradnja sa svi nastavnicima kako bi se znali što bolje nositi s različitim oblicima neprimjerenog ponašanja.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Kolektivu su se mogle prenositi i informacije nevezano uz postojeća tijela prisutna u odgojno-obrazovnoj ustanovi. *Kolegama unutar ustanove* sudionici mobilnosti prenosili su informacije sa usavršavanja u okviru radionica i radnih sastanaka, dijeljenjem materijala za korištenje u nastavi i radu s djecom i učenicima, konkretno su ih savjetovali što bi moglo biti korisno u okviru njihovog područja rada, a također je to imalo i ulogu motiviranja kolega. Zainteresirani nastavnici mogli su posjetiti satove nastave koje su održavali sudionici mobilnosti, a isto tako mogli su zajedno pristupiti razradi nastavnih jedinica i pripremi nastavnih materijala s kolegama iz srodnih predmeta. Radionice koje su sudionici mobilnosti održavali mogle su se provoditi i dulje vrijeme kako bi se znanje adekvatnije prenijelo drugim kolegama.

Održavale smo dvotjedne radne sastanke na kojima sam s njima dijelila znanja i vještine naučene na mobilnostima. Posebice ovo obuhvaća korištenje IKT alata i tehnologije u vrtiću, a za što nije dovoljna jedna diseminacijska aktivnost, stoga smo odlučili održavati više radionica u kontinuitetu kako bi se diseminacija održala kvalitetnijom i kako bi se što više usvojenih metoda prenijelo što većem broju kolegica.

Sudionik mobilnosti (rani i predškolski odgoj i obrazovanje)

Način na koji su sudionici prenosili znanja i iskustva mogao je biti putem već istaknutih sastanaka i sjednica, posebno kad je riječ o službenim tijelima u ustanovi. Znanja su se prenosila i putem stručnih skupova i konferencija koje su se primjerice održavale na razini ustanove, ali i izvan ustanove na lokalnim, regionalnim i državnim skupovima gdje su također prezentirana znanja i metode. Promjene koje proizlaze iz sudjelovanja u mobilnosti mogle su se manifestirati i na službenim dokumentima škole, pri čemu su nova znanja i spoznaje integrirane u kurikulum, godišnji plan i program rada ustanove te se na taj način dodatno prenijelo drugim kolegama. Navedeno ne mora biti neposredno vezano uz promjene koje se odnose na nastavu, već može biti riječ o promjenama primjerice ustanove i okoliša:

Jedna od metoda kojom smo se tijekom seminara koristili bilo je promatranje rada kolega nastavnika u razredu tijekom nastave. Međutim, ja sam promatrala i uređenje školskog interijera kao i vanjskih površina. Predložila sam ravnateljici, što je ušlo i u njezin plan i program rada za ovu školsku godinu, kako urediti školski hol tako da postane još kvalitetnije mjesto za druženje naših učenika, ali i mjesto gdje se mogu održavati različita vannastavna događanja kojih u našoj školi ima svake godine sve više. Osim toga, svjeda mi se dvorišta uređena poput vježbališta na otvorenom. Mislim da ću predložiti da se dio našeg školskog dvorišta uredi tako da bude multifunkcionalno, a sve u cilju zdravijeg načina života naših učenika.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Kao što je i ranije naznačeno, radionice i tečajevi bili su također način na koji su sudionici mobilnosti prenosili svoja znanja. Radionice su se održavale unutar i izvan ustanove, u nekim slučajevima su radionice unutar ustanove bile dužeg trajanja kako bi se znanja i metode što bolje prenijele drugim kolegama. Pritom je riječ o praktičnom učenju i stjecanju novih znanja i obogaćivanju prakse s konkretnim primjerima. Također, radionice nisu morale biti obvezne za zaposlenike već su mogle biti provedene sa zainteresiranim zaposlenicima. Pripremljeni materijali kao što su informativni letak o mobilnosti, izvješće, snimke,

fotografije, članci, brošure i priručnici su se distribuirali kolegama za informiranje i slobodno korištenje, a isto tako pripremljeni su i materijali koji se odnose na nove informacijsko-komunikacijske alate za učenje. U nekim su slučajevima prikupljeni materijali dobiveni na tečaju iskorišteni u svrhu izrade priručnika koji je potom korišten za obuku dolaznih nastavnika u okviru drugih projekata. Uz pripremljene materijale koji su se distribuirali kolegama, pripremani su i informativno-promotivni materijali pri čemu se oglašavalo o mobilnostima i usavršavanjima te projektnim aktivnostima na mrežnim stranicama ustanova, na društvenim mrežama (Facebook, Instagram), pripremani su panoji i plakati i objavljujane su informacije na specijaliziranim portalima za učitelje i nastavnike. Za zaposlenike ustanove izrazito se važnom pokazuje neformalna komunikacija pri čemu su sudionici mobilnosti na raspolaganju drugim kolegama nakon mobilnosti. Kada im je potrebna pomoć pružaju im savjete o tome kako nešto napraviti ili kad pokažu interes za alate koje je sudionik mobilnosti predstavio, dodatno im ga objasne. Prijenos znanja odvija se kroz neformalna druženja kolega, razgovore, tijekom pauza i odmora. Drugi način koji se pokazuje kao izrazito koristan za demonstraciju stečenih znanja jest pozivanjem drugih kolega na satove nastave u kojima se nova znanja, metode i alati koriste kako bi dobili direktan uvid u nastavni proces. Posjećivanje satova kolega kako bi se vidjelo kako stečena znanja i nove metode primjenjuju u praksi pokazuje se kao nadopuna predavanjima i prezentacijama održanim u okviru vijeća:

Održano je jedno veliko predavanje na Nastavničkom vijeću nakon mobilnosti, a zatim su se na sastancima svih stručnih vijeća u školi provele praktične radionice koje nastavnici dalje koriste u radu s učenicima. Organizirano je i kolegijalno opažanje nastave kod nastavnika koji su sudjelovali u mobilnosti kada su primjenjivali nove metode. Tako je kolektiv imao uvid i u teorijski i u praktični dio.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Naposlijetku, prisutno je i iskustvo u kojem sudionici nisu prenijeli znanja i informacije na kolektiv u ustanovi zbog nezainteresiranosti drugih kolega:

Na školski kolektiv nikako jer većina nastavnika (90%) nije zainteresirana za usavršavanje. Čak i dobar dio onih koji sudjeluju u Erasmus+ mobilnostima to ne radi zato da bi poboljšali svoj rad nego zato da bi besplatno putovali (prvo odaberu destinaciju na koju žele putovati a zatim razmišljaju na koji način da tečajeve koji se tamo nude uklape u „priču“). Izvan škole sam znanja prenijela na županijskom vijeću nastavnika svoje struke (gdje se pojavi otprilike 1/3 nastavnika – onih koji su bar donekle zainteresirani za usavršavanje). Nekolicina nastavnika moje struke je kasnije kroz neformalne kontakte, tražila više informacija.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Prijenos znanja u rad s djecom i učenicima

Uz prijenos znanja kolegama, važan aspekt usavršavanja jest i implementacija promjena u vlastiti rad, odnosno u neposredni odgojno-obrazovni rad s djecom i učenicima ako je primjenjivo. Kako bi se prenijela znanja na učenike u određenim slučajevima izrađeni su novi kurikulum ili strategija škole, odnosno *izmijenjeni su službeni dokumenti* dječjih vrtića i škola. Primjerice, u kurikulum su bile unesene nove spoznaje i znanja o primjeni informacijsko-komunikacijske tehnologije u radu s djecom. U određenim slučajevima riječ je samo o prilagodbi kurikuluma s obzirom na naučeno te uključivanje određenih promjena u godišnje planove. Iz iskustva jedne ustanove kreirana je preventivna strategija za ustanovu. Promjene u kurikulumu mogle su biti unesene na inicijativu ravnatelja ustanove i zaposlenika. O određenim slučajevima prije implementacije promjena u kurikulum neki su se nastavnici prije toga savjetovali s učenicima i roditeljima.

Učenicima i roditeljima na roditeljskim sastancima pokazala sam aktivnosti u kojima sam sudjelovala. Svidjele su im se te sam im predložila slične aktivnosti za sljedeću školsku godinu, za što sam napravila plan u Školskom kurikulumu te ih uspješno odradila.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Promjene u radu s učenicima mogle su doći i posredno putem *novih ideja i motivacije ravnatelja* te prijenosa znanja o onome što je bila tema njihova usavršavanja. Ravnatelji ustanove prenosili su stečena znanja zaposlenicima na sastancima, radionicama i u sličnim formatima te iako ne rade direktno s djecom i učenicima, oni su tijekom usavršavanja mogli osvijestiti koje su prednosti novog načina rada i potaknuti zaposlenike kako bi ih zainteresirali u primjeni novih metoda rada, odnosno kako bi iskoristili pruženi sadržaj u neposrednom radu s djecom. Ravnatelji i stručni suradnici mogu doprinijeti radu ustanove tako da *poboljšavaju uvjete za rad, podižu kvalitetu i stvaraju pozitivnu klimu*. To primjerice znači poboljšanje organizacije radnog prostora i preinake u skladu s mogućnostima, uređivanje i opremanje učionica po uzoru na druge obrazovne sustave i škole u tim sustavima te opremanje učionica digitalnom tehnologijom kao što su pametne ploče, pametne kocke, tableti i slično. Razredna odjeljenja se također mogu posebno urediti za učenike s teškoćama kako bi im se olakšalo učenje. Ravnatelji i stručni suradnici mogu raditi i na poboljšanju klime u odgojno-obrazovnoj ustavi čime se indirektno utječe na rad s učenicima, a to se može postići i promjenama školskog okruženja time što se digitaliziraju određeni aspekti rada (digitalni časopis ili jelovnik na dnevnoj bazi dostupan preko QR koda). Promjene se mogu integrirati i tako da se osnuju radne skupine koje doprinose razvoju programa rada s učenicima, podizanjem broja aktivnosti i mogućnosti za učenike kao i potpore koja im se pruža u ustanovi:

U svakom projektu u kojem sam do sada sudjelovala, novostečena znanja sam implementirala u svoj svakodnevni rad. Budući da sam stručni suradnik, sve što sam naučila implementirala sam na školskoj razini. U prvom projektu to je bilo poticanje kreativnosti (provukla sam nove metode i tehnike u radu sa potencijalno darovitim učenicima unutar izvannastavne aktivnosti te u neke dijelove preventivnog programa, u drugom emocionalna pismenost (kreirala sam i provodim poseban program) a u aktualnom profesionalnom usmjeravanju (kreirala sam i provodim program profesionalnog usmjeravanja već od prvog razreda). Procjenjujem da sam znatno podigla kvalitetu svoga rada, no želim naglasiti da je sve to rezultat vlastitog entuzijazma i napornog rada – sve ove programe sam izradila tijekom godišnjeg odmora! Naime, mobilnost je tek početak i nitko ne bi trebao očekivati da se velike promjene dogodi zbog (najčešće) pet provedenih dana u nekoj drugoj zemlji i drugoj ustanovi. Provesti projekt nije otići na mobilnost, po mom mišljenju, već provesti projekt znači na mobilnosti imati priliku čuti nešto novo ili na drugačiji način, pa po povratku na tome intenzivno raditi.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Kad je riječ o direktnoj *implementaciji novih sadržaja, pristupa, metoda i tehnika rada s djecom i učenicima* tu u fokus dolaze odgojitelji, učitelji i nastavnici. Sudionici mobilnosti nakon razdoblja usavršavanja mogu promijeniti svoj način rada i osvježiti nastavni proces novim idejama, mogu izraditi i primijeniti nove materijale za rad s djecom i učenicima te mogu razviti nove materijale u svrhu vrednovanja. U radu s djecom i učenicima sudionici mobilnosti povećali su primjenu informacijsko-komunikacijskih tehnologija i alata, primijenili su nove sadržaje, prenosili i razvijali vrijednosti kod djece i učenika, nastojali su razviti njihove kompetencije, primjenjivali su nove pristupe, metode i tehnike u radu, unijeli su promjene u planiranje odgojno obrazovnih aktivnosti te su primijenili kriterije za praćenje napretka kod djece i učenika.

Veća primjena informacijsko-komunikacijskih tehnologija, odnosno primjena novih tehnologija prisutna je u direktnom radu s djecom i učenicima, ali i u pripremi za rad. Sudionici mobilnosti istaknuli su kako su digitalne aktivnosti korisne u radu s djecom predškolske dobi, ali i u radu s učenicima jer se upotrebom tehnologije nastavu čini dinamičnijom, a sadržaje lakše pamtljivim, a primjena digitalnih alata budi

kreativnost i sposobnost snalaženja u različitim situacijama prema riječima sudionika. Oni ističu kako su počeli koristiti digitalne alate, računalo i mobitel u svrhu učenja, a ne smo igre. Neki od spomenutih digitalnih alata su Kahoot, Pilkers, Stopmotion, Powtoon, Animaker, Wix, Padlet, Scratch, a koristili su ih u svrhu dinamičnijeg poučavanja. Različiti alati su primijenjeni u nastavnom procesu, od video stvaralaštva i objava *online*, korišteni su kvizovi u svrhu poučavanja, koristili su se alati u svrhu programiranja, aplikacije proširene stvarnosti (*augmented reality*), QR kodovi, *stop motion* animacija te virtualne učionice za suradnju s učenicima i dijeljenje sadržaja. Od strane sudionika istaknuto je i kako su nekima znanja stečena tijekom mobilnosti vezana uz informacijsko-komunikacijske tehnologije bile korisne kad je riječ o obrazovnoj reformi *Škola za život*, odnosno imali su značajne prednosti s obzirom na stečena znanja, jer su sve što je ponuđeno u okviru reforme, već primijenili u radu s učenicima. Primjena informacijsko-komunikacijskih tehnologija odvija se i u okviru redovne nastave, ali i u okviru izvannastavnih aktivnosti s učenicima:

Blokovsko programiranje je pozitivan način programiranja namijenjen učenicima nižih i viših razreda osnovnih škola, zbog svoje jednostavnosti, pristupačnosti i preglednosti koda. Program za koji sam se stručno usavršavao omogućuje izradu mobilnih aplikacija pomoću blokovskog programiranja te je izrazito zanimljiv učenicima. Program sam ubacio u program Izvannastavne aktivnosti te su učenici u mogućnosti naučiti izraditi jednostavnije igre pogađanja ili labirinta na Android operacijskom sustavu mobitela.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Odgojitelji, učitelji i nastavnici u svom su radu primjenjivali i neke nove sadržaje kao primjerice upoznavanje država i činjenica o državama u kojima su bili na mobilnosti te su ih uspoređivali s Hrvatskom, uveli su nove video materijale u pripremi, primijenili su narodnu književnost i približili su učenicima posebne legende. Dodatno, sudionici su nastojali razvijati vrijednosti kod djece i učenika kao primjerice jačanje svijesti o toleranciji vezano uz prihvaćanje svih kultura, vjera i načina života te poštovanje različitosti. Navedeno je potaknuto međukulturnom dimenzijom koju su sudionici mobilnosti iskusili tijekom razdoblja usavršavanja u drugoj državi. Razvoj kompetencija sudionici su također isticali kao pozitivnu posljedicu primjene naučenoga u rad s djecom i učenicima. Pritom se razvijalo kreativno i kritičko razmišljanje kod djece i učenika, razvijale su se poduzetničke i upravljačke kompetencije, komunikacijske vještine, socijalne vještine s naglaskom na jačanje asertivnosti i samopouzdanja, nastojala se naglasiti važnost samovrednovanja i vlastitog procesa učenja, odnosno učenici su razvijali strategije aktivnog učenja i kompetenciju učiti kako učiti. Primjerice, promjenom u pristupu rada s učenicima, nastojalo se poboljšati razvijanje njihovih poduzetničkih vještina:

Što se tiče poduzetničkih vještina, osvijestila sam najbitnije, na čemu sada inzistiram u radu. Naime, često se događalo da odradimo razne projekte i aktivnosti, a kada završe, rezultati nisu dobro plasirani. Sada znam da svaka aktivnost mora imati svoj krajnji proizvod o kojemu će se obavijestiti javnost – druge učenike, školu, lokalnu zajednicu, putem objava na školskoj web stranici ili tisku. Na taj način i učenici shvaćaju važnost svojega rada.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Nakon usavršavanja sudionici mobilnosti mogli su u svom radu s djecom i učenicima primijeniti nove metode, tehnike i pristupe. Odgojitelji su u području ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja implementirali nove prakse kao što su primjerice strukturirano vođenje sata glazbe u jaslicama, primjenjivala se waldorfska pedagogija, strukturirale su se aktivnosti na otvorenom, implementirale su se nove likovne tehnike kao što je to akcijsko slikarstvo i druge tehnike za iskazivanje različitih emocionalnih stanja kod djece. Učitelji su na nižim razinama osnovnoškolskog obrazovanja implementirali nove prakse i metode u svim nastavnim satima, primjenjivali su pedagoške pristupe kao što su obrnuta učionica, veći su naglasak stavljali na javne govore učenika, problemske zadatke te učenje na otvorenom, a implementirane

su i metode rada u okviru kojih su učenici sami jedni drugima pomagali u savladavanju poteškoća. U okviru predmetne nastave, nastavnici su primjenjivali primjerice CLIL (*Content and Language Integrated Learning*) metode u radu s učenicima, istaknuta je otvorenost za drugačije izvođenje nastave i češće isprobavanje novih pristupa i prilagodbu pristupa. Nove metode mogle su biti integrirane i u redovnu i u izbornu nastavu, ali i u izvannastavne aktivnosti. Neki su metode koje su naučili tijekom usavršavanja prilagodili svom radu s učenicima kako bi bile prilagođenije hrvatskom kontekstu i njihovom radu, a neke metode prestali koristiti, jer se nisu pokazale adekvatnim:

Neke od naučenih metoda primjenjujem u nastavi koliko je to moguće ili ih prilagođavam razredu u kojem radim koristeći 'dijelove' naučenih metoda budući da nisu posve primjenjive na hrvatske uvjete. Koristim ih u za to prikladnim prilikama i ne svakodnevno.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Integrirala sam ih u postojeći način održavanja nastave. Isprobala sam većinu metoda i pristupa koje smo obrađivali na mobilnosti te procijenila koje najbolje odgovaraju mojim učenicima. Neke metode su bile vrlo dobro prihvaćene i dovele su do povećanja motivacije učenika i njihove aktivnosti na satu, dok su neke ispale manje prikladne za uzrast kojem predajem.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Također, u nekim slučajevima primjenjivala su se nova znanja i metode rada s učenicima kako bi se adresirali specifični problemi koji postoje u razredu:

Znanja stečena prilikom mobilnosti najviše koristim u svom razredu s obzirom na to da u razredu postoje konkretni problemi koji se mogu okarakterizirati kao vršnjačko nasilje i neprimjereni ponašanje. Stoga na satovima razrednika nastojim upotrijebiti neke od metoda o kojima je bilo riječi na strukturiranom tečaju (gledanje edukacijskih sadržaja, filmova, Swot analiza, DISC test osobnosti, rad na zajedništvu u razredu, međusobno pomaganje i učenje, itd.).

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Posebno istaknuti pristupi i metode rada s učenicima koje su nakon mobilnosti neki sudionici počeli koristiti su projektna, istraživačka i problemska nastava i učenje. Na razini ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja uz djecu odgojitelji su uključivali i roditelje, a na višim razinama obrazovanja implementirana je istraživačka nastava s projektnim zadacima, učenici su samostalno istraživali i zaključivali pri čemu su učitelji i nastavnici u manjoj mjeri nudili gotova rješenja, korišteni su problemski zadaci, eksperimentalni rad je više prisutan u radu s učenicima, a razvijeni su i novi projekti i radionice na temelju stečenih znanja. Neka od iskustava sudionika mobilnosti sa specifičnim pristupima i metodama su sljedeća:

Za mene je usvajanje PBL metode bilo izrazito važno za uspostavljanje kvalitetnog nastavnog procesa s obzirom da sam nastavnik s malo iskustva pa mogu reći kako sam nakon edukacije svoje stečeno znanje konstantno diseminirala učenicima tijekom predavanja, jer sam dotičnu metodu konstantno upotrebljavala na nastavi što sam učenicima naglašavala te sam ih upoznala i sa samom metodom PBL-a.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Moj tečaj se odnosio na istraživačku projektnu nastavu. Unijela sam puno elemenata u svakodnevni rad, pogotovo s boljim učenicima. No istraživački rad odlično uključuje i slabije učenike. Isto tako stekla sam potrebno znanje i za novu reformu školstva, a da toga nisam bila ni svjesna.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Nakon tečaja metode koje sam naučila primjenjujem u svom radu s učenicima kroz mini projekte u nastavi kao i kroz pripremu učenika za razne projekte koje škola radi u suradnji s lokalnom zajednicom. Važna

stvar koju sam naučila te je i koristim u nastavi je ocjenjivanje učeničkih projekata – otprilike godinu dana nakon moje prve mobilnosti iste stvari koje sam naučila se sad pojavljuju u sustavu online učenja Loomen kao važna sastavnica reforme školstva.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Iz gore istaknutih fragmenata vidljivo je da su određene metode koje su integrirali u svoj rad uključene i u obrazovnu reformu. Na tragu istaknutih pristupa, nakon razdoblja mobilnosti neki su sudionici u većoj mjeri uz već navedenu istraživačku nastavu, poticali vježbe i praktični rad učenika. Učitelji i nastavnici mogli su započeti s primjenom novog načina učenja i poučavanja u kojem učenici preuzimaju aktivnu ulogu u procesu učenja u obliku samostalnih istraživačkih aktivnosti, provodili su se mali projekti s učenicima u kojima je također bio naglašen njihov samostalni rad, istraživanje, kreiranje prezentacija i prezentiranje rezultata. Veći naglasak su neki sudionici nakon usavršavanja stavljali i na učenje kroz igru što su postizali primjerice korištenjem kvizova koje su pripremali ili su i učenike uključili u proces pri čemu su i sami učenici participirali i pripremali kvizove. Metode koje su nastavnici koristili nakon razdoblja mobilnosti mogle su naglašavati i radionički tip rada učenika, odnosno suradničko učenje i timski rad. U tu svrhu su s djecom i učenicima odgojitelji, učitelji i nastavnici provodili radionice, kao što su primjerice kreativne radionice, učilo se u parovima te se u većoj mjeri primjenjivao suradnički pristup.

Nakon povratka sa mobilnosti u nastavu sam uklopila soft CLIL koji se učenicima svidio jer su voljeli istraživati i učiti nove izraze iz biologije na engleskom jeziku. Nastava je bila dinamičnija, kroz brojne aktivnosti i puno rada u parovima i grupama uz puno praktičnih radova koje su bile rezultat učenja.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Sudionici su koristili i individualizirani pristup i samostalan rad kako bi sustavno pratili razvoj učenika te kako bi učenici posredstvom individualnog rada imali aktivniju ulogu u procesu učenja. Individualizacija pristupa podrazumijevala je i veći naglasak na samom učeniku i njegovom razvoju te prilagodbi kurikulumu:

Za svakog učenika s kojim radim izrađujem osobni kurikulum koji nije u potpunosti širok kao onaj kakav primjerice rade u Finskoj, ali je ipak napredak u mom radu i planiranju.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Potaknuti iskustvima sa usavršavanja, neki su sudionici unijeli promjene u planiranju odgojno-obrazovnih aktivnosti s učenicima, a neki su promijenili kriterije za praćenje napretka pri čemu su veći naglasak stavili na već istaknuti individualizirani pristup kako bi se razvoj djece i učenika sustavno pratio, koristili su se razrađeniji kriteriji za praćenje napretka, veći naglasak je stavljen na formativno vrednovanje, a mogli su biti i primijenjeni i novi materijali za vrednovanje za učenje i vrednovanje kao učenje.

Promjene koje su se dogodile u radu s učenicima mogle su biti i takve da se poboljšao rad s učenicima s teškoćama i rad s darovitim učenicima. Promjene su se implementirale tako što bi se znanje primjenjivalo kroz radionice s darovitim učenicima u kojima su se primjerice izrađivali kvizovi i igre pomoću informacijsko-komunikacijske tehnologije. Također, rad s učenicima s posebnim potrebama prilagođen je kod nekih sudionika mobilnosti, ali i rad s učenicima s teškoćama i lošijim rezultatima pri čemu su na kraju školske godine nakon odrađenih vježbi s njima postizali bolje rezultate. Na sličnom su tragu promjene u radu unosili i stručni suradnici zaposleni u školama:

Vidjela sam primjere zadataka koje su u drugoj školi koristili te metode rada. Premda se više bavim identifikacijom nego samim radom s darovitim učenicima, u rad s učenicima uključujem se većinom preko savjetodavnog rada s učiteljima. Pratim da se s darovitom djecom radi, da ih se prepozna i da napreduju u našoj školi.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Tijekom mobilnosti uvidjela sam iznimnu vrijednost strpljenja i opuštene „terapeutske atmosfere“ u radu s učenicima s teškoćama u razvoju te isto iskazujem i u vlastitom radu (primarno sam školska psihologinja, a ne klinička). Najjednostavniji digitalni alat je 3D olovka čijom uporabom vježbamo pažnju i motoričke vještine. Mnogobrojne aktivnosti (...) uključila sam u rad s darovitim učenicima, a proveli smo i jednogodišnji projekt o multikulturalnim kompetencijama.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Promjene koje su sudionici unijeli u svoj rad mogle su biti unesene i u okviru izvannastavnih aktivnosti s učenicima primjerice kroz eTwinning projekte, aktivnosti s učenicima u okviru strateških partnerstava u okviru programa Erasmus+ temeljenih na znanjima stečenim tijekom usavršavanja, s učenicima se radilo na drugim školskim projektima te u okviru posebnih skupina kao što su filmska skupina i novinarska sekcija. U okviru izvannastavnih aktivnosti nove sadržaje s učenicima su mogli implementirati i zaposlenici ustanove koji ne sudjeluju u nastavnom procesu:

Radim kao stručni suradnik, knjižničar, a ne u neposrednoj nastavi. Sudjelovala sam u mobilnostima koje su poučavale foto i video stvaralaštvo. U radu s učenicima koristila sam iste metode poučavanja, kao što sam naučila na seminarima. Kontinuirano podučavam učenike u dokumentiranju svih događanja u školi i obradi materijala zabilježenog prilikom školskih događanja.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Mogli su također biti pokrenuti posebni timovi s učenicima kao što su *antibullying team* pri čemu učenici procesom medijacije rješavaju eventualne sukobe između učenika. Naposljetku, na razini ranog i predškolsko odgoja i obrazovanja određeni su sudionici implementirali i novine u radu s roditeljima tako da su ih više uključili i s njima surađivali kroz radionice i druženja, a neke aktivnosti koji su naučene tijekom mobilnosti postale su i dijelom roditeljskih sastanaka.

Premda su različita znanja prenesena u rad s djecom i učenicima, prisutno je također i iskustvo sudionika koji nisu prenijeli ta znanja u rad zbog trenutne neprimjenjivosti. Primjerice usavršavanje sudionika bilo je vezano uz robotiku, a ustanova ne posjeduje robote koje bi se moglo uključiti u odgojno-obrazovni proces, premda su određene pripremne radnje napravljene. Također, ravnatelji koji su bili na edukaciji ne mogu na toj poziciji primijeniti znanja neposredno u rad s učenicima, jer njihove trenutne poslovne aktivnosti ne uključuje takav oblik rada s učenicima. Iz pozicije nekih sudionika znanja su integrirana u priručnike izrađene u okviru strateških partnerstava u okviru programa Erasmus+, ali nisu implementirana u rad s djecom, odnosno učenicima.

Prepreke u prijenosu znanja

Prepreke koje su se mogle pojaviti u prijenosu znanja bile su raznolike, od materijalnih ograničenja i uvjeta rada, financijskih ograničenja, vremenskih ograničenja i opterećenosti nastavnika, organizacijskih poteškoća, prisutne su i prepreke koje se odnose na nemotiviranost i neinformiranost kolega i uprave te nespремnost na promjene uz negativnu percepciju mobilnosti, a neki su pak imali poteškoća u suradnji s drugim zaposlenicima što je dovelo do teške i dugotrajne implementacije promjena, prisutne su i poteškoće u radu s učenicima i roditeljima, poteškoće u prijevodu, istaknuto je i kako je teško uskladiti promjene s obrazovnim sustavom, a što uključuje i nedostatnu autonomiju škole i nastavnika te su također prisutne poteškoće koje se odnose na primjenu znanja od strane ravnatelja.

Kad je riječ specifično o materijalnim ograničenjima i uvjetima rada, na razini ranog i predškolskog odgoja istaknuto je kako su se poteškoće pojavile zbog nedostatka prostora za uvođenje dodatnih programa za koje je potrebna dodatna prostorija te je istaknuto kako ustanova nije adekvatno tehnološki opremljena u svrhu razvoja digitalnih kompetencija kod djece. Određene ustanove nadišle su prepreke tako što su surađivali prema zajedničkom cilju osuvremenjivanja ustanove, no to nije uvijek jednostavan zadatak. Na razini ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja pojavljuje se kao poteškoća i ona vezana uz uvjete rada s djecom, odnosno broj djece u skupini i po odgojitelju:

Prepreka koja se najviše nameće je broj djece u odgojno-obrazovnim skupinama koji se znatno razlikuje od zemlje do zemlje u vidu prisustva većeg broja odraslih osoba koje rade s djecom. Primjerice na 24 djece u 5 i 6 godina rade 3 odgojitelja i 1 asistent što su idealni uvjeti ako uzmemo u obzir da je kod nas uglavnom jedan odgojitelj sam na 20 i više djece. Mislim da se zbog takvih prenapučenih skupina gubi na kvaliteti odgojno-obrazovnog rada s djecom.

Sudionik mobilnosti (rani i predškolski odgoj i obrazovanje)

Na razini osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja također se pojavljuju poteškoće vezane uz nedostatnu opremljenost škola po pitanju informacijsko-komunikacijskih tehnologija. Primjerice, broj računala je nedostatan i učenici sami moraju nositi vlastite mobitele i tablete za rad, za određene aplikacije je nužna internetska veza, a ona može u školama biti slaba čime se otežava primjena. Kad učenici trebaju donositi vlastite mobitele i tablete za rad pojavljuje se problem za nastavnike da učenici nižih razreda rijetko imaju vlastite pametne telefone, a ako ih imaju onda je problem internetska veza. Također, za korištenje određenih aplikacija u nastavi postoje ograničenja i posebne regulacije za njihovo korištenje u radu s djecom mlađom od 13 godina. Stoga, zbog materijalnih ograničenja u najvećoj mjeri postoji poteškoća upotrebe informacijsko-komunikacijskih tehnologija s učenicima nižih razreda.

Financijska ograničenja usko su vezana uz materijalna ograničenja odgojno-obrazovnih ustanova koje iz iskustva nekih sudionika nemaju dovoljno financijskih sredstava za nabavu opreme, posebno digitalne tehnologije. Licence za određene programe, kao i alati i aplikacije koji bi se koristili kao nastavna sredstva i pomagala mogu biti skupi, a osnivači ustanova nisu skloni podržati nabavu takvih pomagala. Iz iskustva nekih od sudionika mobilnosti besplatni programi imaju ograničene mogućnosti pa nisu u potpunosti primjenjivi u nastavnom procesu. Dodatno, za određene metode s kojima su se sudionici mobilnosti upoznali potrebna su dodatna usavršavanja, primjerice kako bi se naučio rad u određenom programu, a što također može biti neprihvatljiv trošak za ustanovu zbog ograničenih financijskih sredstava.

U radu s učenicima u osnovnim i srednjim školama kao problem se mogu pojaviti vremenska ograničenja. Nastavni plan i program na razini osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja prema iskustvu sudionika ne dozvoljava da se mnogo vremena koristi na određeni tip rada i posebne aktivnosti s učenicima, odnosno ne postoji mogućnost da se zamišljeno dostatno odradi i temeljito izvježba s učenicima, a sat od 45 minuta je prekratak za implementaciju određenih aktivnosti. Navedeno je vidljivo iz fragmenta:

Nisam naišla na velike prepreke, osim što sam imala puno materijala i ideja, a malo vremena jer sam morala obraditi cijeli Nastavni plan i program koji je natrpan tako da ne ostavlja puno mjesta za posebne aktivnosti koje, da bi se odradile kvalitetno, zahtijevaju dosta vremena.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Također, istaknuto je kako je zbog poslovnih obaveza u procesu obrazovne reforme *Škola za život* prisutan nedostatak vremena, a što je povezano s njihovom opterećenošću u radu. Istaknuto je kako su „pretrpani raspoređi nastavnika“ što otežava implementaciju promjena, a isto tako određene organizacijske poteškoće mogu se ispriječiti na putu prijenosa znanja učenicima, ali i nastavnicima. Navedeno je kako je teško

organizirati se s drugim nastavnicima u svrhu usklađivanja termina za provedbu radionica i prijenosa znanja, a kao otegotne okolnosti se pojavljuju i organizacijske okolnosti. Tu je riječ o *učestalim* bolovanjima prema riječima sudionika, zamjenama djelatnika, smjenskom radu i radu na više lokacija što je teško uskladiti posebice ako je riječ o malom kolektivu. Kad učitelji rade u više škola teško je organizirati susrete, sastanke s drugim učiteljima i zajedničke aktivnosti. Na razini predmetne nastave navedeno je kako su prisutne poteškoće u organizaciji terenske nastave zbog usklađivanja rasporeda i rada u dvije smjene, velike satnice nastavnika i učenika te značajnog broja izvannastavnih aktivnosti zbog kojih je u organizacijskom smislu teško uskladiti nastavu, rad u laboratoriju i terenski rad.

Potom, nemotiviranost i neinformiranost kolega i uprave te nespремnost na promjene mogu se pojaviti kao razlozi za poteškoće u prijenosu znanja i iskustava kolektivu. Na razini ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja istaknuto je kako se kao poteškoća pojavljuje potaknuti druge kolege na promjene te ih motivirati. U određenim slučajevima eTwinning projekti i projekti u okviru programa Erasmus+ nemaju veću podršku ravnatelja i stručnog tima pri čemu je teško motivirati druge kolege na uključivanje s obzirom na otpor koji postoji od strane uprave. Također, na istoj razini istaknuto je kako je teško mijenjati stavove i razbijati predrasude koji su prisutni kod drugih zaposlenika i roditelja što otežava implementaciju promjena. Na razini osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja sudionici su istaknuli kako je prisutno nepoznavanje programa kod kolega i ravnateljima, kako nekima projekti nisu i neće biti zanimljivi te kako nisu svi jednako zainteresirani i nemaju jednaku volju za promjenom, pri čemu je naglašeno kako može postojati i manjina kolega koji ne žele i nisu spremni na promjene i učenje novih stvari, odnosno kako je prisutan otpor promjenama. Uz otpor vezan uz projektni rad, on može biti prisutan i zbog uvođenja informacijsko-komunikacijskih tehnologija u nastavu. S druge strane, sudionici su naveli kako ima i onih koji se s vremenom uključuju u više projekata koje škola provodi te kako se povećava interes učitelja i nastavnika. U ustanovi može biti prisutno i sporo prihvaćanje angažmana i promjena od strane kolega, pri čemu radionice odrađuju iz perspektive sudionika „zato što moraju, a ne zato što ih zanima“. Poteškoća se pojavljuje i u interesu kolega koji se manifestira participacijom malog broja učitelja i nastavnika u organiziranim radionicama. Riječima nastavnika:

Nažalost, najčešća prepreka je nevoljkost dijela nastavnika za bilo kakvim educiranjem. To su uglavnom nastavnici koji smatraju da je nastava sama sebi svrha i koji u potpunosti zanemaruju odgojnu komponentu škole. To je dugoročiji problem naše škole i u tom smislu je potrebna izuzetno velika potpora i upornost ravnatelja. Iako potporu imamo, mislilo da kod tog dijela nastavnika nećemo naići na razumijevanje jer nisu spremni, niti žele promjene u svom pristupu učenicima.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

S obzirom na to da sam ravnatelj nije mi bilo najjednostavnije sva znanja prenijeti učiteljima da prenesu učenicima. Ja sam imao stotinu ideja, no teško mi je bilo prvo njih zainteresirati...

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Prepreke u prenošenju znanja na kolektiv su u nezainteresiranosti kolektiva te u vodstvu koje sliježe ramenima na tu nezainteresiranost. Smatram da bi svaka škola iz koje idu nastavnici na mobilnost trebala organizirati unutarškolsku diseminaciju – postoji mogućnost da je provedena – na papiru – kao i puno toga u školstvu. Osobno je nisam niti provela niti sam ijednoj diseminaciji mojih kolega iz kolektiva prisustvovala.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Često kada pokušavam prenijeti novostečeno znanje kolektiv reagira kao da se hvališem, mobilnosti i rad na projektu doživljavaju i kao čisto putovanje i nerad. (...) Novostečena znanja su ponekad prenapredna pa se doživljava kao izbjegavanje pravog „rada na satu s učenicima“.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Iz zadnjeg fragmenta može se identificirati kako nastavnici mogu imati i negativnu percepciju mobilnosti tako da se i rad na projektima i sama mobilnost poima kao putovanje i nerad ili prema riječima jednog sudionika: „često s negodovanjem komentiraju da se mi 'samo prešetavamo““. Takva percepcija iz pozicije nastavnika može utjecati i na atmosferu u školi te na odnose između nastavnika i učenika:

Neki nastavnici pokušavaju učenike odvratiti od sudjelovanja u projektima naglašavanjem da im neće priznati ocjene dobivene tijekom mobilnosti. Također, neki sumnjaju da je provođenje mobilnosti samo prilika za odmor i zaradu te nastoje proširiti neslogu u kolektivu ističući kako je u tim projektima skrivena financijska korist za nas koji u njima sudjelujemo. Nažalost, takve dezinformacije šire i osobe koje su bile na mobilnosti za osobne potrebe, ili čak i u pratnji učenika, ali bez izvršavanja ikakvih drugih obveza koje smo umjesto njih odradili mi ostali koji o tome ne pričamo javno. Takva loša atmosfera nikako nije poticajna ni za učenike niti za nas koji dodatno nastojimo usavršiti i osuvremeniti izvođenje obrazovnog procesa. Ipak učenici su i iz takvih primjera izvukli određene pouke za život, o čemu izvještavaju i njihovim roditeljima pa je i to jedan od ishoda koji zapravo treba cijeniti.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Implementacija promjena može biti teška i dugotrajna zbog poteškoća u suradnji s drugim zaposlenicima, jer prema viđenju sudionika mobilnosti može biti potrebna značajna količina vremena da određeni način rada postane dio svakodnevice. Za to, navedeno je kako je potrebno vremena, strpljenja i razumijevanja, jer je nekima potrebno više vremena da vide pozitivne strane, dok neki ne razumiju predložene koncepte pri čemu je potrebno dosta vremena za objašnjavanje i razgovore. Već istaknute teškoće s predznanjem u korištenju informacijsko-komunikacijskih tehnologija u nastavnom procesu mogu otežati implementaciju promjena, jer ako članovi kolektiva nemaju potrebne vještine za implementaciju potrebno je ulaganje više vremena kako bi se promjene dogodile.

U želji da se znanja prenesu u rad s učenicima istaknuto je kako se poteškoće mogu pojaviti u vidu uključivanja učenika romske nacionalne manjine u nastavu (primjerice jer im je engleski jezik drugi strani jezika pa je dio metoda teško upotrebljiv), a također može postojati i preopterećenost učenika i nemotiviranost za pohađanje radionica, mogu imati premalo vremena i iz viđenja nastavnika mogu biti nesporni na kritičko razmišljanje, nove ideje ili dubinski uvid u određenu problematiku. Sudionici su istaknuli kako problem može postojati i u tome što ne postoji mogućnost podjele razreda u dvije grupe prema sposobnostima, premda to sa sobom može povući neke druge (negativne) posljedice vezane uz očekivanja koje učitelji i nastavnici imaju od učenika i njihovih postignuća. Na razini ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja pokazuje se kako mogu postojati i poteškoće s roditeljima pri čemu je teško utjecati na prethodne stavove i predrasude roditelja, pri čemu nije specificirano o kojim stavovima i predrasudama može biti riječ.

Poteškoće u prijevodu mogu se pojaviti jer je neke informacije teško kvalitetno prevesti s engleskog jezika na hrvatski prema prosudbi sudionika, a isto tako mogu postojati jezične barijere i otpor ako se primjerice nastavnicima ponude materijali na stranom jeziku. Tada se materijali prevode kako bi postali pristupačni svim nastavnicima. Također, učenici mogu imati slabije jezične vještine koje mogu otežati implementaciju promjena.

Sudionici su u okviru osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja isticali kako je teško uskladiti naučeno s obrazovnim sustavom. Primjerice, sudionicima može poteškoću predstavljati

usklađivanje obaveza koje proizlaze iz implementacije projekta i znanja s usavršavanja te obrazovne reforme. Iz iskustva nekih sudionika određena se znanja mogu prenijeti u obrazovni sustav, no ponekad se ne smiju ili ne mogu preslikati zbog zakonskih ograničenja, usmjerenosti obrazovnog sustava na sadržaje, a također nastavni plan i program te kurikulum otežava implementaciju posebno na razini srednjoškolskog obrazovanja zbog sadržaja koje je potrebno obraditi za državnu maturu. U kontekstu navedenog, škola kao ustanova i nastavnici mogu imati nedostatnu autonomiju što otežava ili sprječava uvođenje inovacija u nastavi, a prisutan je i manjak fleksibilnosti planiranja rada prema potrebama učenika zbog zakonskih ograničenja.

Dodatno, određeni ravnatelji mogu naići na poteškoće u primjeni stečenih znanja jer im može biti zahtjevno prijeći na nastavnu razinu planiranja, a isto tako navode kako da bi došli do učenika prvo moraju zainteresirati učitelje i nastavnike kako bi znanja i metode prenijeli u rad.

Naposljetku, neki nastavnici nisu implementirali promjene jer im neka usavršavanja nisu bila suviše korisna:

Isto tako moram napomenuti da se često događa da se kolege i ja vraćamo s pojedinih edukacija, pa i mobilnosti, shvativši da nismo ništa revolucionarno ni novo vidjeli, čuli ili naučili. Zapravo smo samo ponovili ono što već znamo i što već koristimo u nastavi pa ne mogu baš reći da zbog naših mobilnosti sada nastavu izvodimo na potpuno novi ili puno bolji način. Ono što sa zaključila u razgovoru s brojnim europskim učiteljima je da u našoj školi zapravo radimo dosta slično učiteljima po Europi, stoga niti ne možemo uvoditi korjenite promjene, već samo možemo osvježiti svoja znanja. Najviše volim primjere dobre prakse jer tu vidim mnogo dobrih ideja od kojih smo neke isprobali u nastavi i učenici su dali pozitivne reakcije.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Rezultati sudjelovanja u projektima mobilnosti

Rezultati sudjelovanja koje su sudionici navodili dijelom se preklapaju i s prethodnim sadržajem, posebno kad je riječ o rezultatima koji se odnose na njihov osobni i profesionalni razvoj te rad s djecom i učenicima. Odgovore sudionika koji su istaknuli rezultate sudjelovanja u projektima mobilnosti grupirali smo prema kategorijama koje se odnose na ustanovu, njih same te djecu i učenike. Vrijedi istaknuti da s obzirom na to da neki sudionici imaju višegodišnje iskustvo sudjelovanja u programu Erasmus+, u provedbi eTwinning projekata te različite uloge u okviru projekata, njihova se iskustva razlikuju, stoga su neki isticali i rezultate koji su proizašli iz drugih projekata, primjerice strateških partnerstava u okviru programa Erasmus+.

Kad govorimo o rezultatima vezanim uz ustanovu u kojoj su sudionici zaposleni, istaknuto je *povećanje vidljivosti i reputacije ustanove*. Primjerice, istaknuto je kako je ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje u kojoj je sudionik zaposlen prepoznata kao ustanova u kojoj se uvode inovativne pedagoške metode za poticanje kreativnog i kritičkog mišljenja kod djece. U određenim školama zabilježen je povećan broj zainteresiranih roditelja i djece za upis u školu zbog rada na projektu. Projektni rad tako utječe na svakodnevni rad ustanove i na njezinu vidljivost kao i na prepoznatljivost njezina rada. Poseban rezultat je i povećana reputacija škole na temelju dobivanja oznake eTwinning škole. Sudjelovanjem u programu Erasmus+ te projektima mobilnosti istaknuto je kako je se *ustanova razvila i povećala kvalitetu svog rada*. To znači da se podiglo razumijevanje za određene metode rada i učenja, implementirane su promjene u školskom kurikulumu, osnovane su radne skupine kako bi se poboljšale metode rada i širenja znanja te su se znanja drugim djelatnicima širila posredstvom radnih skupina, a potom su oni primijenili nove metode u svom radu. Pokrenute su nove izvannastavne aktivnosti koje ranije nisu postojale kao što su uvedeni i

novi sadržaji na razini ustanove, prisutan je pozitivan stav prema mobilnostima te je ojačan kapacitet ustanove i kolega iz projektnog tima. Sudionici su naveli i pozitivne *promjene u uređenju ustanove i nabavi opreme*. Na razini ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja ponuđeni su novi materijali za rad s djecom pri čemu je primjerice naglasak bio na prirodnim materijalima, bez plastičnih igračaka. U školama su osnivana nova razredna odjeljenja za učenike s teškoćama. Škole su se dodatno opremile, posebno kad je riječ o digitalnim tehnologijama pri čemu su opremljene pametnim pločama, pametnim kockama i tabletima. Informatičke radionice su posebno opremljene te su nabavljena i druga suvremena nastavna pomagala prema riječima sudionika. Posebno su u školama uređeni EU kutci, odnosno prostori inspirirani mobilnostima sudionika koji služe kao središnja točka sudionika mobilnosti i Erasmus+ projekata te za slične događaje u školi pri čemu neki ondje održavaju sastanke i obavještavaju javnost. *Suradnja i umrežavanje* kako na razini ustanove, tako i na razini sudionika istaknute su kao rezultati sudjelovanja u projektima mobilnosti. Stečeni su novi kontakti za nove projekte, pri čemu su se sudionici mogli upoznati tijekom mobilnosti i dogovoriti dalje suradnju. U nekim ustanovama ojačana je suradnja s partnerima iz Hrvatske te s lokalnom zajednicom. Dodatno, za sudionike je važno da im suradnici, odnosno partneri na projektu nakon završetka projekta nisu više bili samo partneri, već su sklopljena i prijateljstva. Sudionicima je vrlo značajna bila i *provedba, sudjelovanje i rezultati projekata u kojima škola sudjeluje*. Pokrenuti su novi eTwinning projekti na temelju sudjelovanja u mobilnosti, novi Erasmus+ projekti te je istaknuto kako postoji i veći interes i motivacija drugih kolega za sudjelovanje u projektima. Rezultati projekata su raznoliki od izrade web stranica, radionica, novih razvijenih materijala, praktičnih radova s učenicima, priručnika i brošura.

Odgovitelji, učitelji i nastavnici, ali i stručni suradnici i ravnatelji su u vlastitoj domeni rada istaknuli kao posebno relevantne rezultate *stjecanje i primjenu znanja i vještina te razmjenu iskustava*. U svom su radu kao što je i ranije navedeno primijenili nove načine učenja i poučavanja, naučili su kako kvalitetno planirati, kako koristiti nove metode u radu s učenicima, osvježili su znanja i načine kako prenijeti učenicima stečena znanja. Primjerice:

Za mene su posebno korisni rezultati bili ti da sam naučila kako organizirati foto i video grupu. Naročito kako učenike metodički postupno naučiti fotografirati, obraditi fotografiju, napraviti video uradak, obraditi ga, postaviti ga na Internet. Izabrati najbolje aplikacije za učenike za editiranje fotografije i videa. I ponešto grafičkog dizajna. Kako u Hrvatskoj nema priručnika (a tehnologija se mijenja svakodnevno) za foto i video podučavanje, mobilnost mi je posebno pomogla upravo u tome. Naučila sam kako postepeno prenijeti na najbolji način znanje iz ovog područja, te kako organizirati grupu.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Na tragu navedenog, istaknuli su kako je posebno relevantan rezultat bio i *upoznavanje i primjena novih tehnologija* pri čemu su koristili informacijsko-komunikacijsku tehnologiju i digitalne materijale u radu s djecom. Neki sudionici su stekli znanja o radu u specifičnim alatima i aplikacijama (npr. AdobeSpark, LearningApps, Powtoon, Animoto, Prezi, Padlet, Quizizz, Learningapps, Wordwall, Picture Story, Seesaw, Voki, PicCollage, Movie Maker, Socrative, CreateBook, Nerpod). Tako su prema njihovom viđenju modernizirali nastavni proces i učinili ga zanimljivim. Neki su izradili vlastite mrežne stranice i počeli koristiti virtualne učionice za suradnju s učenicima te su u nastavi počeli koristiti pametnu ploču. Nadalje, posebno je važno za sudionike mobilnosti da su *usporedili vlastiti rad i rad ustanove s drugim obrazovnim sustavima i radom partnerskih ustanova*. Upoznali su pristupe i modele koje koriste kolege u Europi vezano uz pedagoške prakse i nastavni proces, uvidjeli su kako se radi u drugim državama te u nekim slučajevima uvidjeli prednosti hrvatskog obrazovnog sustava, kao i nedostatke:

Osvijestila sam činjenicu da školstvo u bogatijim državama ima svoje prednosti (vlastiti TV i radio program, bolje opremljene učionice), ali ujedno su i problemi s kojima se svakodnevno nosimo istovjetni i univerzalni. To je umirujuća činjenica.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Kao posebno bih istaknuo vlastito osvještavanje o životu i radu u uređenoj demokratskoj državi, gdje se nacionalni interesi realiziraju kroz obrazovni sustav i to se shvaća ozbiljno: povijest se ne mijenja prema političkim nalogima i svjetonazorima, učenici nisu pretrpani programom i gradivom i puno se više polaže na kritičko razmišljanje i kreativnost. Slobodno vrijeme se shvaća kao slobodno (vrlo malo domaćih zadaća). Učenici tamo možda nemaju enciklopedijsko znanje kao naši učenici, ali su stručniji i zadovoljniji obrazovanjem i edukacijom.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Nadalje, sudionici mobilnosti su kao pozitivan rezultat istaknuli i *povećanje motivacije*. Nakon mobilnosti, kod nekih se povećala želja za napredovanjem i cjeloživotnim učenjem, za daljnjim sudjelovanjem u projektima, ali i drugim oblicima usavršavanja. *Povećanje kompetencija* kao što su jezične kompetencije, komunikacijske vještine, stručne kompetencije, organizacijske vještine i digitalne kompetencije pokazuju se također kao posebno relevantni rezultati iz pozicije sudionika. Sudionici su *povećali kvalitetu rada i sigurnost u vlastiti rad* što znači da su kvalitetnije organizirali aktivnosti i planirali nastavne sate, potvrdili su vlastito znanje i kompetencije i same sebe vide u pozitivnijem svijetu te se profesionalno više vrednuju. *Profesionalna postignuća* su isto tako istaknuta. Primjerice, neki sudionici su postali eTwinning ambasadori na temelju dugogodišnje uključenosti u projekte i na temelju kvalitetnog rada, sudionici su mogli napredovati u zvanju i dobivati nagrade, a i prepoznati su kao stručnjaci pa su pozivani u pomoć kolegama iz drugih škola vezano uz njihove projekte. Što se tiče samih sudionika mobilnosti, za njih je posebno važno bilo i *pokretanje novih projekata i diseminacija znanja*. Radionice i predavanja koja su održavali za druge kolege izvan njihove ustanove za njih je posebno vrijedan rezultat, jer su imali mogućnost prikazati vlastite rezultate i znanja. Također, na temelju iskustva sudjelovanja i stečenih znanja oni sami su pokrenuli nove projekte i aktivnosti (primjerice eTwinning projekt).

Rezultati koji se odnose na djecu i učenike uključuju *prijenos znanja, nove metode i pristupe rada*. Provode se posebne radionice za djecu i roditelje na razini ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, provodi se više aktivnosti izvan ustanove te su aktivnosti i pristupi prepoznati od strane roditelja. Na razini osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja u radu nekih sudionika prisutan je drugačiji pristup u radu s učenicima s teškoćama i darovitim učenicima, veći je naglasak na individualni pristup, primjenjuju se informacijsko-komunikacijske tehnologije te igra u nastavi, inovativne metode i druge metode. Kao relevantan rezultat pojavljuje se i *povećanje motivacije učenika*. Učenici su zainteresirano sudjelovali u projektu prema riječima sudionika, zadovoljniji su i motiviraniji zbog noviteta u nastavi i zanimljivije koncipirane nastave. Atmosfera za rad je prema navodima sudionika stimulirajuća, a učenici su kreativniji i samostalniji u radu i istraživanju. Također, učenici koji su sudjelovali na mobilnosti motiviraniji su i češće se odazivaju na natječaje za nove projekte i sudjelovanje na mobilnostima. Motivaciju učenika podiže i primjena informacijsko-komunikacijskih tehnologija u razredu i novih metoda rada:

Ja se sada osjećam puno opuštenije i kompetentnije kada koristim tehnologiju u nastavi. Kod učenika svaka primjena nekog digitalnog alata izaziva ushit i povećava njihovu unutarnju motivaciju za usvajanjem novih sadržaja. Čak i oni učenici koji su inače pasivniji i rjeđe pokazuju zanimanje za nastavni predmet, pokazuju veliku želju za sudjelovanjem u nastavnom procesu kad on uključuje rad u nekom od digitalnih alata.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

U školi smo proveli projekt vezan uz poduzetništvo na eksperimentalnim skupinama razreda u trajanju od godinu dana. Psihologinja škole uz pomoć upitnika prikupila je podatke na samom početku nastavne godine i pri kraju nastavne godine. Rezultati upitnika su pokazali napredak motiviranosti (poduzetnosti) učenika koji su bili u eksperimentalnim skupinama ovisno na kontrolne skupine učenika. U svom razredu primijetio sam veću motiviranost učenika za rad, otvorenost, učenici više promišljanju i zaključuju te se osnažuju kao osobe.

Sudionik mobilnosti (razredna nastava)

Nastavnicima je posebno relevantan rezultat i *razvoj znanja, kompetencija i vrijednosti* kod učenika pri čemu su neki od njih postali ekološki osviješteni, razvili su samostalnost u radu s digitalnim tehnologijama, a i poboljšali su ocjene nakon primjene određenih novih metoda i pristupa. Nadalje, sudionici su navodili i *praktične radove učenika* i radove izrađene s učenicima kao rezultate. Učenici su izrađivali primjerice lutke i scenografiju za dramsku skupinu, digitalne školske novine, video uratke, brošure, letke, plakate, modele, makete i slično. Primjerice:

Posebno vrijedno je projekti zadatak „Izradi maketu mosta preko rijeke Kupe“ koji se mora odraditi na potpuno STEM način kombiniranjem znanja stečenih ih matematike, fizike i umjetnosti. Učenici moraju izraditi maketu mosta u točno umanjenom mjerilu (koje moraju sami izračunati), most mora moći podnijeti točno određeni teret (opet ga sami određuju), a mora biti i vizualno lijep.

Sudionik mobilnosti (predmetna nastava)

Istaknuta su i *iskustva učenika na mobilnosti*, nespecificirano u okviru kojih projekata su mobilnosti provedene. Kod istaknutih učenika sudionici mobilnosti uočili su veći interes i motivaciju za ponovnim sudjelovanjem, naveli su kako se rado uključuju u nove aktivnosti, a prisutno je i obogaćivanje njihova iskustva. Dodatno, sudionici mobilnosti istaknuli su *obogaćivanje i povećavanje broja aktivnosti s učenicima* kao što su izvannastavne aktivnosti kao pozitivne rezultate, a to se primjerice može odnositi na provođenje posebnih programa za darovite učenike, izvannastavne aktivnosti animacije, čitalačke klubove, muzejske grupe, radionice znakovnog jezika i slično. Posredstvom sudjelovanja u projektu sudionici mobilnosti smatraju da je u nekim slučajevima odnos između nastavnika i učenika, ali i roditelja postao kvalitetniji pri čemu je manja pojavnost neprihvatljivih ponašanja. Roditelji se aktivno uključuju u život škole, a nastavnici bolje razumiju učenike i svijet u kojem odrastaju te im zbog toga lakše mogu pristupiti.

Zaključak

Istraživanje provedeno u području odgoja i općeg obrazovanja u okviru programa Erasmus+ pružilo je uvid u osobni i profesionalni razvoj sudionika nakon usavršavanja u projektima mobilnosti, relevantne rezultate sudjelovanja u projektima mobilnosti, prijenos znanja na kolektiv i u rad s djecom i učenicima te prepreke koje su se pojavile tijekom prijenosa znanja. U izvještaju su prikazani perspektiva, stavovi, osobni uvidi i iskustva sudionika mobilnosti iz ranog i predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja.

Sudjelovanje u projektima mobilnosti moglo je utjecati na različit način na osobni i profesionalni razvoj sudionika mobilnosti, od toga da su na temelju iskustva u provedbi projekata dobili nove profesionalne uloge i poslove te da je prepoznat njihov rad do toga da se njihovo osobno iskustvo obogatilo putovanjem i upoznavanjem novih kultura i ljudi. Također, nakon sudjelovanja njihova se kvaliteta rada mogla povećati tako da su povećali svoje znanje i spoznaje, u radu su primjenjivali nove metode, načine poučavanja i rješavanja problema, povećali su svijest o kvaliteti svoga rada, povećala su im se znanja i kompetencije, kao i samopouzdanje i motivacija, dobili su novu perspektivu i postali kreativniji u radu te su stekli nove kontakte i prijateljstva.

Navedeno je povezano i s rezultatima sudjelovanja u projektima mobilnosti, odnosno sudionici mobilnosti su određene aspekte vezane uz osobni i profesionalni razvoj identificirali kao posebno relevantne rezultate sudjelovanja, a isto vrijedi i za određene elemente prijenosa znanja djeci i učenicima. Stečena znanja i iskustva mogla su na različite načine i s različitom svrhom biti prenesena u rad s učenicima. U ustanovama su se mogli izmijeniti službeni dokumenti kao što su kurikulum i godišnji planovi i programi, ravnatelji koji su sudjelovali na mobilnosti mogli su potaknuti zaposlenike na implementaciju novih znanja, mogli su se poboljšati uvjeti za rad, podići kvaliteta rada ustanove i u ustanovi i stvoriti pozitivna klima, odgojitelji, učitelji i nastavnici mogli su u neposrednom radu s djecom i učenicima implementirati nove sadržaje, pristupe, metode i tehnike rada, a što uključuje i veću primjenu informacijsko-komunikacijskih tehnologija, kriteriji praćenja napretka mogli su biti promijenjeni, a promjene su se mogle integrirati i u rad s učenicima s teškoćama i darovitim učenicima, mogle su se pokrenuti posebne izvannastavne aktivnosti, projekti i timovi u koje se uključuje učenike. Kako bi se osigurao veći učinak projekta, sudionici mobilnosti prenosili su svoja znanja i na kolektiv, odnosno kolege unutar, ali i izvan matične ustanove. Stečena znanja i iskustva prenesena su u okviru odgojiteljskih, učiteljskih i nastavničkih vijeća, razrednih vijeća, stručnih vijeća unutar i izvan ustanove, timovima i radnim grupama te drugim kolegama u ustanovi neformalnom komunikacijom. U tu svrhu korišteni su različiti načini prijenosa, od samog informiranja do organizacije radionica dužeg trajanja s kolegama i održavanja oglednih sati kako bi se stečena znanja adekvatno prenijela u rad s djecom i učenicima.

Uz navedeno, potrebno je naglasiti kako je moguće i postojanje određenih prepreka u prijenosu znanja na kolege i djecu i učenike. Prepreke koje se mogu manifestirati raznolike su i odnose se na materijalna ograničenja i uvjete rada, financijska i vremenska ograničenja, opterećenost nastavnika, organizacijske poteškoće, nemotiviranost i neinformiranost kolega i uprave te nesprijetnost na promjene, negativnu percepciju mobilnosti, poteškoće u suradnji s drugim zaposlenicima, učenicima i roditeljima, jezične barijere i poteškoće u prijevodu, poteškoće ravnatelja u prijenosu znanja, teško usklađivanje promjena s obrazovnim sustavom te nedostatnu autonomiju škole i nastavnika. Uz prepreke u prijenosu znanja, moguće je da i sama usavršavanja i mobilnosti nisu bile korisne.

Naposljetku, vrijedi naglasiti kako sudjelovanje u projektima mobilnosti može imati značajan učinak na osobni i profesionalni razvoj sudionika i to na različite dimenzije njihova razvoja. Prijenos znanja kolegama

te djeci i učenicima također može poprimiti različite načine te uključivati različite razine implementacije i angažmana, na što mogu utjecati i identificirane prepreke.

Dodatak 1. Upitnik

Mapiranje promjena u ustanovi i radu odgojitelja, učitelja i nastavnika nakon implementacije projekata mobilnosti: Metode i oblici rada

Pod pretpostavkom povezanosti Europskog razvojnog plana i mobilnosti nastavnika te korištenja znanja stečenog na mobilnosti u ustanovi nakon mobilnosti žele se ispitati promjene u ustanovi nakon implementacije projekta mobilnosti, primjerice promjene u metodama i oblicima rada, na koji način je znanje preneseno drugim učiteljima i nastavnicima te jesu li navedeno primijenili u praksi.

UVODNI TEKST

Odjel za koordinaciju i osiguranje kvalitete programa Erasmus+ pri Agenciji za mobilnost i programe EU provodi istraživanje s ciljem poboljšanja implementacije programa Erasmus+ u Hrvatskoj u okviru područja općeg obrazovanja.

S obzirom na to da ste sudjelovali u Erasmus+ projektu mobilnosti u svojoj ustanovi, imate jedinstven uvid u način na koji se to iskustvo odrazilo na Vas, Vašu ustanovu i djecu/učenike. Vaša su nam mišljenja i iskustva izrazito važna te Vas ljubazno molimo da ispunite upitnik koji Vam šaljemo na poveznici. Molimo da na pitanja odgovarate cjelovito i informativno kako bismo dobili bolji uvid te da budete maksimalno iskreni.

Odjel za koordinaciju i osiguranje kvalitete programa Erasmus+ analizirat će pružene informacije te pripremiti izvještaj temeljen na odgovorima. Upitnik ispunjavate anonimno te se prilikom ispunjavanja ne traže Vaši osobni podaci.

Upitnik se sastoji od pet pitanja otvorenog tipa i jednog pitanja zatvorenog tipa.

U slučaju pitanja možete se obratiti na kontakt:

Đurđica Degać

e-mail: durdica.degac@mobilnost.hr;

tel.: +385 (0)1 500 5956

Molimo Vas da upitnik ispunite najkasnije do **12. studenoga 2019. godine**.

Unaprijed zahvaljujemo na Vašoj povratnoj informaciji.

PITANJA

1. Kako je sudjelovanje u projektu mobilnosti utjecalo na vaš profesionalni i osobni razvoj?
2. Kako ste znanja i nove prakse stečene tijekom mobilnosti prenijeli u svoj rad s djecom/učenicima?
3. Kako ste znanja stečena tijekom mobilnosti prenijeli na kolektiv?
4. Što biste izdvojili kao posebno relevantne rezultate proizašle iz Vašeg sudjelovanja u projektu mobilnosti? Ako je moguće, molimo navedite i konkretne primjere.
5. Jeste li naišli na određene prepreke prilikom prijenosa stečenih znanja na kolektiv ili u svoj rad s učenicima? Ako jeste, molimo opišite koje su to prepreke bile.
6. Molimo označite vaše područje rada: (i) predškolski odgoj i obrazovanje, (ii) razredna nastava, (iii) predmetna nastava